Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 9 (2026) Published September 30, 2026

METHODS FOR ENHANCING TEACHERS' MEDIA LITERACY: PEDAGOGICAL APPROACHES AND A METHODOLOGICAL MODEL IN THE DIGITAL EDUCATION ENVIRONMENT

Shoxrux Narzulla o'g'li Ergashev

University of Business and Science Senior Lecturer, Department of Exact and Natural Sciences

Abstract

This article examines pedagogical conditions, effective methods, and a methodological model for improving teachers' media literacy in a digital learning environment. The study integrates media and information literacy, critical thinking, fact-checking, lateral reading, digital safety, and verification of AI-generated content. The proposed model supports teachers' abilities to search, evaluate, process, adapt, and reflect on information in pedagogical practice. Views of Uzbek scholars on media literacy and digital competence are comparatively analyzed alongside international frameworks.

Keywords

media literacy, digital competence, fact-checking, lateral reading, digital security, artificial intelligence, methodological model, teacher competence.

O'QITUVCHILARNING MEDIASAVODXONLIGINI OSHIRISH METODLARI: RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA METODIK MODEL

Shoxrux Narzulla o`g`li Ergashev

UNIVERSITY OF BUSINESS AND SCIENCE

"Aniq va tabiiy fanlari kafedrasi" katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida o'qituvchilarning mediasavodxonligini oshirishning pedagogik shartlari, samarali metodlari va amaliy modeli yoritiladi. Tadqiqotda media va axborot savodxonligi, tanqidiy fikrlash, faktcheking, lateral reading, raqamli xavfsizlik hamda sun'iy intellekt yaratgan kontentni verifikatsiya qilish masalalari integrativ yondashuv asosida tahlil qilindi. Taklif etilgan metodik model o'qituvchining axborotni izlash, baholash, qayta ishlash,

pedagogik faoliyatga moslashtirish va refleksiv baholash kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada O‘zbekistonlik olimlarning mediasavodxonlik va raqamli kompetentlik bo‘yicha qarashlari xalqaro konsepsiyalar bilan qiyosiy tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar. mediasavodxonlik, raqamli kompetentlik, faktcheking, lateral reading, raqamli xavfsizlik, sun’iy intellekt, metodik model, o‘qituvchi kompetensiyasi.

1. KIRISH

Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga jadal kirib kelishi o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Bugungi pedagog nafaqat o‘quv materialini yetkazib beruvchi, balki axborot oqimini boshqaruvchi, raqamli kontentni tanlovchi, manbalarni tekshiruvchi va ta’lim oluvchilarda media madaniyatini shakllantiruvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi.

Mediasavodxonlik o‘qituvchining turli media manbalaridan maqsadli foydalanishi, axborotning ishonchliligini aniqlashi, manipulyativ va noto‘g‘ri kontentni farqlashi, media mahsulotlarini pedagogik ehtiyojlarga moslashtirishi hamda raqamli muhitda etik va xavfsiz muloqot qilishi bilan belgilanadi. Shu sababli mediasavodxonlikni oshirish masalasi pedagogik kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.

Ushbu maqolaning maqsadi — o‘qituvchilarning mediasavodxonligini oshirishga xizmat qiluvchi metodlarni tizimlashtirish, ularni raqamli ta’lim muhiti sharoitida qo‘llash mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliy metodik modelni taklif etishdir.

2. ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro tadqiqotlarda mediasavodxonlik media va axborot bilan ishlashning kompleks kompetensiyasi sifatida qaraladi. UNESCO konsepsiyasida shaxsning axborotni izlash, tanqidiy baholash, qayta ishlash va mas’uliyatli ravishda tarqatish qobiliyati markaziy o‘rin egallaydi. DigComp va DigCompEdu ramkalari esa raqamli muhitda axborot savodxonligi, kommunikatsiya, kontent yaratish, xavfsizlik va muammolarni hal etish kompetensiyalarini tizimlashtiradi.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar ham mediasavodxonlikni bo‘lajak va amaldagi o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bog‘laydilar.

Abdullajonova axborotni tanqidiy baholashni mediasavodxonlik kompetentligining nazariy asosi sifatida izohlaydi. Boypolvonov media va axborot savodxonligini XXI asr pedagogining asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida ko‘rsatadi. Davletova raqamli media faoliyatini pedagoglarning media-kompetentligini rivojlantiruvchi vosita sifatida asoslaydi. Rasulova esa bo‘lajak informatika o‘qituvchilarining raqamli kompetentligini rivojlantirish zaruratini ta’kidlaydi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlikni rivojlantirishda faqat nazariy ma’lumot berish yetarli emas. O‘qituvchi real axborot oqimida manbalarni taqqoslashi, xulosalarni dalillar bilan asoslay olishi, media xabarlarning maqsadi va auditoriyasini aniqlashi, shuningdek, o‘zining raqamli izini boshqara olishi lozim.

3. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy, faoliyatga asoslangan va refleksiv yondashuvlar uyg‘unlashtirildi. Nazariy bosqichda ilmiy adabiyotlar, xalqaro ramkalar va mahalliy tadqiqotlar qiyosiy tahlil qilindi. Amaliy bosqichda mediasavodxonlikni oshirishga qaratilgan metodlar guruhlandi va ularning o‘qituvchi faoliyatidagi funksional imkoniyatlari aniqlandi.

Tadqiqotning metodik modeli to‘rtta bosqichni qamrab oladi: diagnostik, mazmuniy, amaliy-faoliyatli va refleksiv-baholash bosqichlari. Diagnostik bosqichda o‘qituvchining mavjud mediasavodxonlik darajasi aniqlanadi. Mazmuniy bosqichda asosiy tushunchalar va mezonlar o‘zlashtiriladi. Amaliy-faoliyatli bosqichda keyslar, faktcheking, media loyiha va muammoli topshiriqlar bajariladi. Refleksiv bosqichda natijalar portfolio va rubrikalar orqali baholanadi.

4. NATIJALAR

4.1. Faktcheking va lateral reading. Ushbu metodlar o‘qituvchini bir manbaga tayanib qolmasdan, qo‘shimcha sahifalar va mustaqil manbalar orqali xabarni tekshirishga o‘rgatadi. Amaliy mashg‘ulotda ishtirokchilar sarlavha, muallif, sana, dalil, havola va manfaatlar to‘qnashuvini tahlil qiladilar.

4.2. Tanqidiy media-matn tahlili. Media xabarining maqsadi, auditoriyasi, ishlatilgan til, vizual vositalar, emotsional ta’sir va yashirin taxminlar aniqlanadi.

Mazkur metod o‘qituvchilarda manipulyativ kontentni anglash va talabalarga tushuntirish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

4.3. Keys-stadi va muammoli ta’lim. O‘qituvchilarga ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan shubhali xabar, deepfake video, noto‘g‘ri statistik ma’lumot yoki mualliflik huquqi buzilgan material bilan bog‘liq vaziyatlar taqdim etiladi. Ishtirokchilar muammoni tahlil qilib, pedagogik jihatdan asoslangan qaror ishlab chiqadilar.

4.4. Media loyiha metodi. Guruhlar ma’lum bir mavzu bo‘yicha raqamli hikoya, podkast, infografika yoki qisqa videodars yaratadilar. Loyiha jarayonida manba tanlash, ssenariy tuzish, vizual dizayn, etik me’yorlar va auditoriyaga moslik mezonlari qo‘llanadi.

4.5. Sun’iy intellekt yaratgan kontentni verifikatsiya qilish. O‘qituvchi AI vositalari yordamida yaratilgan matn yoki tasvirni avtomatik ravishda ishonchli deb qabul qilmasligi kerak. Buning uchun birlamchi manbani aniqlash, faktlarni qayta tekshirish, kontekstni tahlil qilish va mualliflik masalalarini ko‘rib chiqish talab etiladi.

4.6. Refleksiv portfolio. Har bir ishtirokchi o‘zining media faoliyatini muntazam qayd etadi: qanday manbani tanladi, nimani tekshirdi, qanday xatoga yo‘l qo‘ydi va keyingi faoliyatini qanday yaxshilaydi. Portfolio mediasavodxonlikning dinamik rivojlanishini ko‘rsatib beradi.

5. METODIK MODEL

Taklif etilayotgan model maqsad, mazmun, metodlar, vositalar, baholash mezonlari va kutilayotgan natijalar bloklaridan tashkil topadi. Maqsadli blok o‘qituvchining raqamli ta’lim muhitida ishonchli axborot bilan ishlash va media kontent yaratish kompetensiyasini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Mazmuniy blok faktcheking, media etikasi, raqamli xavfsizlik, vizual savodxonlik va AI kontentini verifikatsiya qilish mavzularini o‘z ichiga oladi. Texnologik blok interaktiv ma’ruza, keys, loyiha, bahs-munozara, portfolio va refleksiya metodlaridan iborat.

Baholashda quyidagi mezonlar tavsiya etiladi: axborotni izlashning maqsadga muvofiqligi; manbani tekshirish chuqurligi; dalillardan foydalanish; media mahsulotining pedagogik va etik sifati; raqamli xavfsizlik talablariga rioya qilish; mustaqil refleksiya va takomillashtirish rejasini ishlab chiqish.

6. MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari mediasavodxonlikni oshirishda amaliy faoliyat va refleksiya uyg‘unligi muhim ekanini ko‘rsatadi. Faqat nazariy ma’ruza o‘qituvchining real axborot muhitidagi xatti-harakatini o‘zgartirmaydi. Natijador metodika o‘qituvchini real xabar, real manba va real pedagogik vaziyat bilan ishlashga jalb etishi lozim.

Mahalliy tadqiqotlar bilan xalqaro konsepsiyalarni qiyoslash shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston sharoitida mediasavodxonlikni rivojlantirish milliy ta’lim qadriyatlari, davlat tilidagi kontent va ta’lim muassasalarining texnik imkoniyatlari bilan uyg‘unlashtirilishi kerak. Shu nuqtai nazardan, metodik model moslashuvchan, bosqichma-bosqich va amaliy yo‘naltirilgan bo‘lishi maqsadga muvofiq.

7. XULOSA

O‘qituvchilarning mediasavodxonligini oshirish zamonaviy ta’lim sifatini ta’minlashning muhim omilidir. Taklif etilgan metodik model o‘qituvchilarning axborotni izlash, tekshirish, tahlil qilish, yaratish va xavfsiz qo‘llash kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirish imkonini beradi.

Faktcheking, lateral reading, tanqidiy media-matn tahlili, keys-stadi, media loyiha va refleksiv portfolio metodlarining integratsiyasi o‘qituvchining amaliy kompetentligini kuchaytiradi. Ushbu metodlarni malaka oshirish kurslari, pedagogik amaliyot, mustaqil ta’lim va oliy ta’limdagi maxsus modullarga joriy etish tavsiya qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rasulova, F. X. (2026). Bo‘lajak informatika o‘qituvchilarining raqamli kompetentligini rivojlantirishning zaruriyati. Qo‘qon DPI. Ilmiy Xabarlar Jurnali, 8(2), 838–844.

2. Abdullajonova, N. (2026). Axborotni tanqidiy baholash asosida talabalarning mediasavodxonlik kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari. Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali.

3. Boypolvonov, B. (2025). Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida. Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali.

4. Davletova, X. S. (2026). Raqamli media faoliyatning bo‘lajak pedagoglar media-kompetentligini rivojlantirishdagi ahamiyati. Ta’lim va taraqqiyot, 4-son.

5. Inamov, D. D. (2025). Talabalarda media kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari. Ilmiy-amaliy materiallar to‘plami.

6. Madaliyev, B. E. (2026). Bo‘lajak o‘qituvchilarda axboriy-analitik kompetentlikni rivojlantirishning “Pentagon” texnologiyasi.

7. Mirzayeva, M. (2026). Kognitiv yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning media savodxonligini rivojlantirish. Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali.

8. Raximova, Z. (2025). Bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirishda mediasavodxonlikning ahamiyati. Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali.

9. Rahmatov, D. N. (2025). Bo‘lajak o‘qituvchilarning mediasavodxonlik kompetensiyasini shakllantirish strategiyalari. Ta’lim, tarbiya va innovatsiyalar jurnali.

10. Mamasodiqova, S., & Mo‘minova, M. (2026). Bo‘lajak o‘qituvchilarda raqamli va axborot xavfsizligi madaniyatini sun’iy intellekt vositasida shakllantirish. Science Time, 4(4).

11. European Commission. (2022). DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens.

12. Redecker, C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu.

13. UNESCO. (2019). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines.

14. UNESCO. (2021). Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely!

15. Wineburg, S., & McGrew, S. (2019). Lateral Reading and the Nature of Expertise. Teachers College Record.